

Дуюнова Тетяна Василівна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри безпеки життєдіяльності та права
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

Дуюнова Татьяна Васильевна
кандидат юридических наук,
доцент кафедры безопасности жизнедеятельности и права
Харьковский национальный технический университет
сельского хозяйства имени Петра Василенко

Duyunova Tatyana
Candidate of Law, Associate Professor of Safety of Life and Law
Kharkiv National Technical University Agriculture named after Petr Vasilenko

СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНА РОБОТА ІЗ НЕПОВНОЛІТНИМИ ЗАСУДЖЕНИМИ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

СОЦИАЛЬНО-ВОСПИТАТЕЛЬНАЯ РАБОТА С НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИМИ ОСУЖДЕННЫМИ К ЛИШЕНИЮ СВОБОДЫ

SOCIAL-EDUCATIONAL WORK WITH MINORS CONVICTED TO IMPRISONMENT

Анотація. У статті розглянуто теоретичні засади соціально-виховної роботи з неповнолітніми засудженими. Розкрито сутність і зміст соціально-виховної роботи у спеціальних виховних установах, а також форми та методи соціально-виховної роботи.

Ключові слова: соціально-виховна робота, неповнолітній засуджений, виховна колонія, форма соціально-виховної роботи.

Аннотация. В статье рассмотрены теоретические основы социально-воспитательной работы с несовершеннолетними осужденными. Раскрыта сущность и содержание социально-воспитательной работы в специальных воспитательных учреждениях, а также формы и методы социально-воспитательной работы.

Ключевые слова: социально-воспитательная работа, несовершеннолетний осужденный, воспитательная колония, форма социально-воспитательной работы.

Summary. The paper investigated theoretical bases of social-educational work with juvenile convicts. The essence and content of social-educational work in special educational institutions, as well as the forms and methods of social and educational work, are revealed.

Key words: social-educational work, juvenile convict, educational colony, form of social-educational work.

Особливого значення набуває соціально-виховна робота із засудженими як один з провідних засобів досягнення мети їх ресоціалізації та інтеграції в суспільство після звільнення.

Щодо неповнолітніх засуджених, які відбувають покарання у спеціальних виховних установах — виховних колоніях, соціально-виховна робота взагалі повинна стати основним змістом їхньої діяльності, успішність якої, за думкою В. Синьова, М. Стурова

та інших, залежить, передусім, від того, наскільки весь колектив співробітників виховної колонії наблизиться до педагогічного, об'єднаного спільною метою ресоціалізації [1, с. 14].

Дослідження соціально-правового статусу неповнолітнього та нормативно-правові основи соціально-виховної роботи колонії та різнопрофільних соціальних інституцій здійснювали: В. Бадира, О. Беца, І. Богатирьов, А. Галай, Т. Гончар, Є. Ди-

кий, О. Джужа, І. Іванов, К. Ігошев, Р. Калюжний, Ю. Кричун, С. Кушнар'юв, В. Львовчик, Є. Лукашова, С. Морган, О. Олійник, В. Прусс, В. Пуйко, О. Романенко, В. Рудник, В. Середницький, В. Стаднік, В. Тихоненко, Д. Ягунов, Савчук, М. Садовніков, В. Синьов, В. Сулицький, В. Трубніков, С. Харченко, М. Фіцула, І. Ярмиш, А. Яровий та ін.

Відповідно до Кримінально-виконавчого кодексу України соціально-виховна робота цілеспрямована діяльність персоналу органів і установ виконання покарань та інших соціальних інституцій для досягнення мети виправлення і ресоціалізації засуджених.

Соціально-виховна робота спрямована на формування та закріплення в засуджених прагнення до заняття суспільно корисною діяльністю, сумлінного ставлення до праці, дотримання вимог законів та інших прийнятих у суспільстві правил поведінки, підвищення їх загальноосвітнього і культурного рівнів [2].

Поняття «соціально-виховна робота» є комплексним і таким, що поєднує в собі два напрямки: виховну роботу і соціальну роботу, які, без сумніву, мають свої суттєві особливості та відмінності.

Соціально-педагогічна робота з неповнолітніми засудженими — це вид соціально-педагогічної діяльності, спрямований на надання соціальної підтримки, допомоги та здійснення соціальної реабілітації засуджених з метою їх успішної комплексної ресоціалізації і попередження рецидиву. Відповідно, головною метою соціально-педагогічної роботи із неповнолітніми засудженими є саме комплексна їх ресоціалізація [3, с. 231].

Об'єктом соціально-педагогічної роботи у виправній колонії є 14–18 річні неповнолітні (а також, у виняткових випадках, 18–22 річні повнолітні), засуджені до покарання у виді позбавлення волі на певний строк (максимальним для неповнолітніх є строк у 15 років). Після досягнення 18-ти років засуджені, строк покарання яких продовжується, переводяться у виправні колонії. При цьому, згідно з вимогами ч. 1 ст. 148 Кримінально-виконавчого кодексу України у виправних колоніях з метою закріплення результатів виправлення, закінчення загальноосвітнього, професійно-технічного навчання, дозволено утримувати вихованців до досягнення ними 22-річного віку [2].

Згідно з КВК України суб'єктами соціально-виховної роботи із засудженими виступають «персонал органів та установ виконання покарань та інших соціальних інституцій». Щодо уточнення суб'єктів соціально-виховної роботи з неповнолітніми засудженими у виховних колоніях, то до персоналу органів та установ належать: персонал територіального управління; персонал виховної колонії, який безпосередньо виконує соціально-виховні функції, начальник відділення соціально-психологічної служби, старший вихователь, вихователь відділення соціально-психологічної служби; психологи, старший інспектор,

інспектор, інспектори зі звільнення засуджених та фізичного виховання і спорту колонії; педагогічні працівники загальноосвітньої школи та професійно-технічного училища; педагогічна рада, піклувальна рада та спостережна комісія, батьківський комітет при виховній колонії; та персонал виховної колонії, що безпосередньо не пов'язаний з соціально-виховною роботою — персонал відділів режиму, охорони та оперативної роботи; з контролю за виконанням судових рішень; медичної частини та ін. [2].

Соціально-педагогічна робота з неповнолітніми засудженими у виправній колонії відбувається в три основних етапи:

- 1) діагностичний та адаптаційний етап (прибуття засудженого в установу);
- 2) етап ресоціалізації (в ході відбування покарання);
- 3) етап соціальної адаптації (у період підготовки засудженого до звільнення) [3, с. 235].

Зміст соціально-виховної роботи з неповнолітніми засудженими в межах її складників: моральне, правове, трудове, естетичне, фізичне, санітарно-гігієнічне виховання засуджених, а також інші його види, що сприяють становленню їх на життєву позицію, яка відповідає правовим нормам і вимогам суспільно корисної діяльності.

Документом, що визначає загальні засади соціально-виховної та психологічної роботи з усіма засудженими виправної колонії, є Положення про порядок реалізації у виправних та виховних колоніях програм диференційованого виховного впливу на засуджених до позбавлення волі. Положенням передбачена реалізація таких типових програм: «Освіта», «Професія», «Правова просвіта», «Духовне відродження», «Творчість», «Фізкультура і спорт», «Подолання алкогольної та наркотичної залежності», «Підготовка до звільнення». Певні блоки цих програм можуть бути реалізовані у вигляді гуртків, спортивних секцій, тематичних вечорів, концертів, конкурсів на базі безпосередньо відділення, клубу, бібліотеки, молитовної кімнати або церкви на території ВК, кімнати психолога або ж кімнати психоемоційного розвантаження [4].

Соціально-виховна робота із засудженими організовується в індивідуальних, групових і масових формах на основі психолого-педагогічних принципів і методів.

Під методами соціально-виховної роботи розуміють сукупність засобів педагогічного впливу на мислення, почуття, волю та поведінку засуджених з метою формування і корекції їх свідомості та досвіду поведінки, позитивних особистісних рис і якостей. До методів формування і корекції свідомості належать переконання, наприклад, психолого-педагогічний вибух; методи додаткової мотивації та стимулювання поведінки — заохочення, примус, змагання; методи формування та корекції позитивного досвіду поведінки — вправа, звикання, інструктаж; методи виявлення результатів виховного

процесу — спостереження, бесіда, аналіз продуктів діяльності; метод узагальнення незалежних характеристик, тестування.

Форми соціально-виховної роботи — певна організація педагогічного процесу, яка відповідає змісту і цілям виховання. Залежно від об'єкта впливу форми соціально-виховної роботи поділяються на індивідуальні, групові, масові; залежно від основних напрямів формування особистості, виховання — на соціально-світоглядні, фізичні, трудові, естетичні, моральні, правові; залежно від видів діяльності — трудові, навчальні, громадські, дозвільні форми діяльності. Всі методи та форми впливу на особистість у виховній роботі із засудженими є рівноцінними та повинні застосовуватись у сукупності та системі. На певному етапі педагогічного впливу той чи інший метод, засіб можуть висуватися на перше місце,

але всі вони обов'язково повинні застосовуватись в єдиній системі педагогічних впливів [5, с. 63].

Відповідно, з огляду на все вищезазначене, можна виділити комплекс наступних провідних завдань соціально-виховної роботи. Так як неповнолітній проходить три етапи соціально-виховної роботи, то на першому етапі, тобто діагностичному необхідно розробити індивідуальну програму соціально-виховної роботи із засудженим на основі оцінки його потреб. На етапі безпосереднього відбуття покарання необхідно сформулювати та/або відновити позитивні навички, уміння, знання для свідомого перевиховання, самостійного вирішення життєвих проблем, особистісного розвитку та побудови позитивної життєвої перспективи. На останньому етапі застосувати принцип залучення найближчого соціального оточення засудженого.

Література

1. Педагогічні основи ресоціалізації злочинців / [Синьов В. М., Радов Г. О., Кривуша В. І., Беца О. В.]. — К.: МП, Леся», 1997. — 272 с.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.
3. Журавель Т. В. Соціально-педагогічна робота з неповнолітніми в установах пенітенціарної системи / Т. В. Журавель // Соціальна педагогіка: навч. посібник / За заг. ред. О. В. Безпалько; Авт.-кол. О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, Т. Г. Веретенко та ін.: — К.: Академвидав, 2013. — 312 с.
4. Наказ Міністерства Юстиції України від 04.11.2013 № 2300/5 «Про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1863-13>
5. Автухов, К. А. Організаційно-правові засади діяльності державної пенітенціарної служби України в установах виконання покарань [Текст]: навч. посіб. / К. А. Автухов, І. С. Яковець; за заг. ред. А. Х. Степанюка; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». — Х.: Право, 2013. — 160 с.